

Refleksionspapir om inklusion

Det Centrale Handicapråd

Udgiver: Det Centrale Handicapråd

Tekst: Kira Hallberg

Det Centrale Handicapråd

Bredgade 25, opg. F, 4.

1260 Kbh. K.

Tlf: 33 11 10 44

Fax: 33 11 10 82

Teksttlf: 33 11 10 81

Mail: dch@dch.dk

Hjemmeside: www.dch.dk

1. udgave, april 2010

ISBN 9788790985660

Indhold

Indledning	5
Begreberne integration, rummelighed og inklusion	6
Ideal – praksis	8
FN's konvention om rettigheder for personer med handicap	10
Salamanca Erklæringen og Handlingsprogrammet for Specialundervisning	13
DCH om inklusion	14

Indledning

Det Centrale Handicapråd har i løbet af 2009 drøftet betydningen af inklusionsbegrebet og udgiver dette refleksionspapir for at bidrage til forståelsen af begrebet.

Inklusion har været et nøglebegreb i den handicappolitiske debat gennem de sidste mange år. Inklusion er blevet drøftet i forhold til samfundet generelt, men inklusion har i særlig grad været diskuteret på uddannelses- og arbejdsmarkedsområdet.

En forudsætning for en kvalificeret debat er, at man har gjort sig klart, hvad der menes med begrebet inklusion. I forlængelse heraf er det vigtigt at præcisere, om man taler om begrebet som ideal eller om, hvordan det kan anvendes i praksis. Desuden er det nødvendigt at vide, hvordan man lovgivningsmæssigt er forpligtet på inklusion. Formålet med dette papir er ikke at definere begrebet inklusion, men at inspirere til refleksion om begrebet, og hvordan man kan arbejde med det.

FN's handicapkonvention giver god grund til at diskutere inklusion, da begrebet indgår som et af grundprincipperne i konventionen. På uddannelsesområdet bygger konventionen på det grundlag, at inkluderende undervisning ikke blot giver de bedste uddannelsesinstitutioner, men også hjælper med at nedbryde barrierer. Inklusion hjælper til at skabe et samfund, hvor personer med funktionsnedsættelse har lige muligheder.

Begreberne integration, rummelighed og inklusion

Nationalt Videncenter for Inklusion og Eksklusion har følgende definition af begrebet inklusion:

- Inklusion er en overordnet politisk vision om at skabe et samfund, hvor alle borgere har lige muligheder for at deltage i samfundets demokratiske processer og lige adgang til velfærdssamfundets ressourcer
- Inklusion er et fagligt målperspektiv for velfærdsprofessionerne i bestræbelserne for at skabe inkluderende lærings- og udviklingsmiljøer, hvor alle mennesker har ret til at være aktive deltagere.

Uddannelsesområdet er det område, hvor begrebet inklusion hovedsageligt er blevet udviklet, og hvor begrebet er beskrevet mest uddybende. I det følgende er der derfor taget udgangspunkt i uddannelsesområdet som ramme for beskrivelsen af begrebet.

Begrebet inklusion er tæt knyttet til begreberne integration og rummelighed. I den offentlige debat har de tre begreber ofte været brugt synonymt, men i den faglige diskurs på uddannelsesområdet har begreberne hver deres betydning. De tre begreber skal ses i en historisk sammenhæng.

Begrebet integration blev introduceret i tiden efter 2. verdenskrig. Ideen om integration er et opgør med segregerings-tankegangen, men det blev aldrig defineret mere præcist, hvordan in-

tegration skulle blive en succes. Derfor blev det op til den enkelte selv at tilpasse sig det eksisterende system for at blive integreret. Ansvar for, at integration skulle blive en succes, kom til at ligge hos den enkelte.

Begrebet inklusion blev introduceret i slutningen af 1980'erne, men kom hovedsageligt på dagsordenen med Salamanca Erklæringen i 1994. I forlængelse heraf blev det danske begreb rummelighed introduceret.

I den rummelige skole kan der være både almen- og specialundervisning. Men elever med særlige behov har ikke nødvendigvis kontakt med skolens andre elever, hvis de for eksempel går i specialklasse. Ved begrebet rummelighed er det eleverne, som skal tilpasse sig det eksisterende system. Rummelighed omfatter ikke nødvendigvis social integration.

Begrebet inklusion er mere vidtrækkende end integration og rummelighed. I den inkluderende skole er der plads til alle elever. Man gør op med den traditionelle opdeling i almen- og specialundervisning. Undervisningen tilrettelægges med udgangspunkt i, at alle elever er forskellige. Man sikrer en differentieret undervisning, og dermed får elever med særlige behov den undervisning, de har brug for. Inklusion er derfor en dynamisk proces, hvor skolen hele tiden skal tilpasse sig eleverne. Ansvar for succesfuld inklusion placeres i læringsmiljøet og ikke hos individet selv. Inklusion handler således om accept, respekt og lige muligheder. Og det handler om at sikre, at alle bliver aktive deltagere i fællesskabet.

Ideal – praksis

Der er stor forskel på, om man taler om inklusion som mål og ideal, eller som middel til at fremme lige muligheder i praksis.

Der er forskellige opfattelser af om der ideelt set skal være fuld inklusion på en sådan måde, at alle elever for eksempel går i den samme folkeskole. Eller om visionen er, at den ordinære skole inkluderer flest mulige og at der samtidig er mere specialiserede skoletilbud for eksempel i specialskolerne. Et vigtigt element i den vision er spørgsmålet om forældrenes og elevens eget valg mellem et inkluderende tilbud og et specialtilbud. I den ideelle verden kan man selvfølgelig forestille sig, at der er ressourcer nok til fx lærere, pædagoger, materialer, udvikling af praksis, videnopbygning, indretning af skoler mv.

I forhold til inklusion i praksis, kan det konstateres, at der i dag ikke er fuld inklusion, og at det er forskelligt i hvilken grad, der arbejdes inkluderende på landets skoler. Men spørgsmålet er, om man ønsker, at der skal arbejdes mere inkluderende og i så fald hvordan, dette skal gennemføres.

For at undgå, at inklusion forbliver en fjern vision, er der brug for at udvikle nogle strategier for, hvordan der kan arbejdes inkluderende i praksis. Følgende spørgsmål kan bruges til at fastlægge en strategi:

- Hvem er det, som møder hindringer for leg, læring og deltagelse?

- Hvilke hindringer er der tale om?
- Hvordan kan man reducere hindringer for leg, læring og deltagelse?
- Hvilke ressourcer (materielle og menneskelige) kan bidrage til øget leg, læring og deltagelse for alle?
- Hvordan kan man udnytte ressourcerne bedre for at støtte leg, læring og deltagelse?

(Inkluderingshåndbogen, Tony Booth og Mel Ainscow)

Hvis udgangspunktet er, at ikke alle kan eller bør inkluderes i den samme skole, kan målet i stedet være, at den ordinære skole skal kunne inkludere flest muligt. Men hvor skal man i så fald sætte grænsen for, hvem der kan inkluderes, og hvem der ikke kan? Og hvem skal sætte denne grænse?

Diskussionen af denne grænsedragning er ikke mindst aktuell i dag, hvor stadig flere elever henvises til specialundervisning.

FN's konvention om rettigheder for personer med handicap

Der er stor forskel på, om man taler om inklusion som mål og ideal, eller som middel til at fremme lige muligheder i praksis.

Med FN's handicapkonvention er Danmark forpligtet på at sikre inklusion i samfundet. Konventionen definerer ikke begrebet inklusion, men bruger det i forskellige sammenhænge.

På uddannelsesområdet beskrives det fx, at deltagerstaterne skal sikre et inkluderende uddannelsessystem på alle niveauer. Desuden skal deltagerstaterne sikre, at personer med handicap ikke udelukkes fra det almindelige uddannelsessystem på grund af handicap. Konventionen indeholder ikke et krav om, at specialskoler skal afskaffes.

Artikel 3. Generelle principper

Konventionens principper er:

...

c) Fuld og effektiv deltagelse og inklusion i samfundslivet.

Artikel 19. Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet

Deltagerstaterne anerkender, at alle personer med handicap har lige ret til at leve i samfundet med samme valgmuligheder som andre, og skal træffe effektive og passende foran-

staltninger til at gøre det lettere for personer med handicap fuldt ud at nyde denne rettighed samt fuldt ud at blive inkluderet og deltage i samfundet,...

Artikel 24. Uddannelse

Deltagerstaterne anerkender, at personer med handicap har ret til uddannelse. Med henblik på at virkeliggøre denne ret uden diskrimination og på grundlag af lige muligheder skal deltagerstaterne sikre et inkluderende uddannelsessystem på alle niveauer samt livslang læring,...

Ved virkeliggørelsen af denne rettighed skal deltagerstaterne sikre:

- a) at personer med handicap ikke udelukkes fra det almindelige uddannelsessystem på grund af handicap, og at børn med handicap ikke udelukkes fra gratis og obligatorisk grundskoleundervisning eller fra undervisning på mellemtrin på grund af handicap,
- b) at personer med handicap har adgang til en inkluderende og gratis grundskoleundervisning og undervisning på mellemtrin af høj kvalitet på lige fod med andre i det samfund, hvor de bor,
- c) at der foretages en rimelig tilpasning ud fra den enkelte persons behov,
- d) at personer med handicap får den nødvendige støtte i det almindelige uddannelsessystem til at lette deres effektive uddannelse,
- e) at der ydes effektive individuelle støtteforanstaltninger i

omgivelser, der giver størst mulig akademisk og social udvikling i overensstemmelse med målet om fuld inkludering.

...

Deltagerstagerne skal gøre det muligt for personer med handicap at lære livs- og socialt udviklende færdigheder for at lette deres fulde deltagelse i uddannelse og som medlemmer af samfundet på lige fod med andre. Med henblik herpå skal deltagerstaterne træffe passende foranstaltninger, herunder:

- a) fremme indlæringen af punktskrift, alternative skriftformer, forstørrende og alternative kommunikationsmåder, -midler og -formater samt orienterings- og mobilitetsfærdigheder og fremme støtte fra ligestillede og mentorer,
- b) fremme indlæringen af tegnsprog samt fremme døvesamfundets sproglige identitet,
- c) sikre, at undervisningen af blinde, døve eller døvblinde personer, i særdeleshed børn, gives på det sprog og de kommunikationsmåder og med de kommunikationsmidler, som er mest passende for den enkelte, og i omgivelser, der giver størst mulig boglig og social udvikling.

Konventionen angiver som nævnt ingen definition på inklusion. Det er derfor vigtigt at afklare, hvordan begrebet skal fortolkes i en dansk sammenhæng.

Salamanca Erklæringen og Handlingsprogrammet for Specialundervisning

Det internationale dokument, der kommer længst i forhold til at definere begrebet inklusion på uddannelsesområdet er Salamanca Erklæringen og Handlingsprogrammet for Specialundervisning, der har inklusion som overordnet målsætning. De to dokumenter beskriver forskellige forslag, retningslinjer og anbefalinger om den inkluderende skole og det inkluderende samfund.

Som eksempel nævnes her:

Artikel 2

De, der har særlige uddannelsesmæssige behov, skal have adgang til almindelige skoler, som skal være i stand til at imødekomme deres behov ved at anvende en pædagogik, der er centreret omkring det enkelte barn.

Almindelige skoler, som har denne inklusive orientering, er det mest effektive middel til at bekæmpe diskrimination, skabe trygge fællesskaber, bygge det inklusive samfund og opnå uddannelse for alle; desuden giver de langt de fleste børn en ordentlig uddannelse og forøger dermed hele uddannelsessystemets effektivitet og ressourceudnyttelse.

DCH om inklusion

Sektoransvar, inklusion og lige deltagelse i samfundet for borgere med funktionsnedsættelse har altid været en del af DCH's arbejdsgrundlag. Med FN's handicapkonvention er dette grundlag yderligere styrket. Inklusion er et grundprincip for fortolkningen af de grundlæggende menneskerettigheder for personer med funktionsnedsættelse. DCH mener, at inklusion er et af de vigtigste mål for samfundets indsats i forhold til personer med funktionsnedsættelse. Der er brug for et vedholdende fokus på at sikre deltagelse i samfundet på lige vilkår og sikre lige muligheder for livsudfoldelse for personer uanset funktionsnedsættelse.

På uddannelsesområdet betyder det, at alle skal have adgang til det samme uddannelsessystem. Alle børn skal for eksempel have adgang til den samme folkeskole. Men nogle elever med funktionsnedsættelse kan have behov for et specialiseret tilbud, som ligger uden for det ordinære uddannelsessystem. Det er DCH's opfattelse, at dette fortsat bør være muligt, men altid som et reelt tilbud for den enkelte person. Inklusion skal således altid være et mål, og uddannelsessystemet skal fremme inklusion, selv om der eksisterer specialiserede tilbud parallelt med det ordinære system.

I praksis er det danske uddannelsessystem i dag ikke fuldt ud inkluderende. Der er brug for en udvikling, hvor alle uddannelsesinstitutioner bevidst arbejder på, at så mange som muligt kan være en del af det ordinære uddannelsessystem. I de specialisere-

de tilbud må man også arbejde på, at eleverne får kompetencer, som gør det muligt efterfølgende at blive inkluderet i samfundet. Desuden bør man sikre, at specialskoler og de ordinære skoler samarbejder og gør brug af hinandens viden.

Inklusion er et mål for samfundets indretning. Det er derfor vigtigt, at der formidles viden om inklusion til alle samfundsgrupper for at fremme holdninger i alle dele af samfundet, der kan bane vej for at opnå inklusion for personer med funktionsnedsættelse i Danmark.

